

2. Саунин А. Н. Аудит эффективности использования государственных средств. Вопросы теории и практики / А. Н. Саунин. – М. : Высшая шк., 2005. – 320 с.

3. Сілецький Я. В. Трансформація зарубіжного досвіду оцінювання бюджетних програм / Я. В. Сілецький // *Фінанси, учет, банки.* – 2007. – № 13. – С. 86–91.

4. Стефанов С. Є. Аудит ефективності: розуміння, застосування, завдання / С. Є. Стефанов // *Економічні науки. Серія “Облік і фінанси”* : зб. наук. пр. – Вип. 7 (25) – Ч. 3. – Луцьк, 2010. – С. 145–152.

5. Чумакова І. Аудит ефективності: зарубіжний досвід та українські реалії / І. Чумакова // *Бухгалтерський облік і аудит.* – 2009. – № 1. – С. 56–62.

6. The Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intosai.connexchosing.net/en/portal/documents/intosai/general/lima_declaration/index.php?article_pos=1.

Надійшла до редколегії 07.11.2014 р.

УДК 353.9

С. І. МИРВОДА

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЮ СФЕРОЮ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначено особливості державного управління соціально-культурною сферою в умовах євроінтеграційних процесів. Доведено, що існують суттєві диспропорції соціально-культурної сфери регіонального розвитку. Запропоновано науково-практичні рекомендації органам державної влади щодо удосконалення механізмів реалізації державного управління соціально-культурною сферою.

Ключові слова: соціально-культурна сфера, регіональний розвиток, державне управління, методологічні принципи, інтеграційні процеси.

The presented article defines the characteristics of public administration in social and cultural sphere in terms of Euro-integration processes. It is proved that there are significant disparities in the socio-cultural sphere of regional development. Proposed research and practical advices to the government regulation to improve the governance mechanisms in social and cultural sphere.

Key words: social and cultural sphere, regional development, public administration, methodological principles, integration processes.

Необхідність переходу Державного управління соціально-культурою сферою до цілісного процесу управління зумовлена багатоаспектним процесом комунікацій різних рівнів культурної сфери. Цей перехід продиктований сучасними процесами та прагненням України стати рівноправним учасником світового інформаційного простору.

На початку ХХІ ст. ми стали свідками значного впливу світової фінансової кризи і нестабільного розвитку економіки держави. Формування механізмів державної соціально-економічної політики на даний час набуває великого практичного значення. Зростають міжрегіональні відмінності соціально-культурної сфери, що призводить до змін в державній політиці і суттєво впливає на соціальне положення кожного.

Інтегруючи структурні елементи господарства на державному рівні, на основі внутрішньої цілісності та регіональної єдності здійснюється інтернаціоналізація інформації та її обміну, зростання рівнів транснаціоналізації та взаємозалежності національних економік країн світу, модернізації технологічної бази капіталістичної ринкової системи та формування інститутів міжнародного менеджменту, утвердження міжнародних стандартів життя та універсальних демократичних інститутів.

Інтеграція як об'єктивно обумовлений процес, що набув безпрецедентних масштабів і глибини на початку ХХІ ст., надає нові можливості ефективного розвитку державного управління соціально-культурою сферою. Разом із тим, різновекторні дії технологічних, інформаційних, геополітичних факторів породжують міжкраїнові та міжрегіональні відмінності євро інтеграційного соціально-економічного розвитку, які не сприяють подоланню розривів у рівнях розвитку національних економік і відтворювальних процесів, оскільки у повному обсязі не використовується потенціал системної взаємодії. Асинхронність, диспропорційність і нерівномірність взаємовідносин суб'єктів економічної системи різко посилюють тенденцію до загострення традиційних і стимулюють появу нових суперечностей, каталізують кризові явища і процеси з руйнівним потенціалом глобального масштабу. Саме тому дослідження провідних наукових економічних шкіл орієнтовані на виявлення соціально-економічних імперативів євро інтеграційного розвитку та обґрунтування моделей оптимальної системної взаємодії з виокремленням не тільки позитивних впливів і наслідків глобалізації, а й її все більш руйнівних проявів у міжкраїновому, міжрегіональному та цивілізаційному контекстах.

Соціально-економічна обумовленість сучасних євроінтеграційних трансформацій знаходить своє відображення в працях вітчизняних вчених Л. Антонюк, О. Білоруса, А. Гальчинського, І. Каленюк, Т. Кальченка, Ю. Козака, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, В. Новицького, Ю. Павленка, Ю. Макогона, Є. Панченка, Ю. Пахомова, А. Поручника, В. Рокочої, Л. Руденко-Сударевої, Є. Савельєва, С. Сіденко, С. Соколенка, В. Чужикова, Т. Циганкової, А. Філіпенка, О. Шниркова, І. Школи та ін.

Основні положення процесів системної трансформації культурних закладів та вивчення комплексу проблем стосовно різних складових механізмів системи державного управління закладені в розробках українських фахівців у сфері управління системою культури та досліджуються В. Авер'яновим, В. Бакуменком, О. Васильєвою, О. Іваницькою, Т. Івановою, В. Князєвим, В. Луговим, В. Маліновським, Н. Нижник, М. Поплавським, І. Розпутенком, Є. Сулімою, В. Цветковим, О. Якименком та ін. Значний внесок у розроблення теорії державного управління зробили такі зарубіжні вчені, як Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, Д. Белл, М. Вебер, В. Граждан, Д. Зеркін, М. Кастельс, Г. Моска, Т. Парсонс, В. Парето, Ю. Тихомиров, Е. Тоффлер, В. Чіркін.

Організаційно-економічні аспекти управління суспільним розвитком та культурою як його складовою досліджували Г. Баляхін, Н. Багаутдінова, В. Гамаюнов, В. Дорофійенко, Г. Кологрєєв, В. Пілюшенко, С. Поважний, О. Поважний та ін. Аспекти формування системи управління якістю культурних послуг розглядали Ю. Вишняков, В. Кальней, В. Лобас, Д. Матрос, С. Шишов та ін.

Розвитку соціально – культурної сфери присвячені праці С. Вершловського, С. Крисюка, Л. Мітіної, А. Нікуліної, В. Олійника, Н. Прогасової та ін.

Виконано цілий ряд досліджень з проблематики професійно-культурного зростання, зокрема А. Кологом [5], А. Поручником [6], Я. Столярчук [7], Л. Шевченко [8] та ін.

Однак не всі питання цієї проблеми є належно дослідженими, а тому і практика професійно-культурного розвитку працівників поки що не відповідає викликам зазначених соціально-економічних імперативів євроінтеграційного розвитку – інтелектуалізації праці та саморозвитку особистості. Насамперед йдеться про створення і поліпшення умов професійного розвитку працівників соціально-культурної сфери.

Аналіз дослідницької проблематики розвитку соціально – культурної сфери дає можливість стверджувати, що найменш розробленими є питання, пов'язані з особливостями державного управління соціально – культурною сферою з урахуванням євро інтеграційних змін.

Таким чином, системне дослідження особливостей державного управління соціально-культурною сферою в умовах євро інтеграційного розвитку є надзвичайно важливим як у теоретичному, так і у практичному плані.

Метою статті є обґрунтування особливостей державного управління соціально-культурною сферою в умовах євроінтеграційних процесів та розробки практичних рекомендацій щодо його удосконалення в Україні.

Для досягнення поставленої мети дослідження вирішено такі *завдання*:

- проаналізувати сучасний науковий доробок та охарактеризувати сучасний стан державного управління соціально-культурною сферою;
- визначити регіональні відмінності державного управління соціально-культурною сферою;

- сформулювати методологічні принципи державної соціально-культурної політики;
- виділити та охарактеризувати поширені методи державного управління соціально-культурною сферою;
- розроблені науково-практичні рекомендації державного управління соціально-культурною сферою.

Соціально-культурна сфера є важливою складовою національної економіки, яка забезпечує розвиток держави, покликана створити передумови для формування виходу країни на траєкторію сталого розвитку.

Поточні зміни в суспільному житті України спричинили структурні перетворення в попиті на культурні послуги, працю й продукцію. Ці процеси неминуче направлені на збільшення частки молодших вікових груп населення, що зумовлює необхідність вирішення в першу чергу завдань, пов'язаних з освітою останніх, зокрема на післясередньому рівні.

Загально визнаним є той факт, що від розвитку соціально-культурної сфери в країні залежить її майбутнє. Тому підвищення якості соціально-культурної сфери та її вплив на розвиток економіки повинні стати стратегічним національним пріоритетом України. Перехід економіки України до ринкових відносин, глибокі соціально-економічні перетворення вимагають від закладів культури не тільки підготовки фахівців з ринкової економіки, не тільки застосування інноваційних технологій, але й нових методів проведення культурно – просвітницьких заходів, спрямованих на прогнозування й планування подальшого розвитку, оптимізацію використання наявних ресурсів, покращення соціально-економічних показників. Кризові явища у функціонуванні сфери культури у зв'язку зі значним дефіцитом матеріальних, кадрових, фінансових ресурсів потенційно унеможливають доступність соціально-культурних послуг цього рівня, що викликано поточною соціально-економічною ситуацією, потребують нових управлінських рішень. Підвищення ефективності діяльності соціально-культурної системи пов'язано зі змістом підготовки та забезпеченням державних гарантій на якісні культурні в цілому, обґрунтуванням інвестицій у розвиток соціально-культурної галузі. Тому потрібне відповідне вдосконалення державного управління соціально – культурною сферою, зокрема розроблення механізмів, що здатні забезпечувати оперативне реагування на зміни в зовнішньому середовищі соціальної системи спрямовувати її внутрішній ресурсний потенціал.

Формування та реалізація державної соціально-культурної політики повинні базуватись на наступних методологічних принципах: управління регіональним розвитком соціально-культурної сфери шляхом активної регулюючої діяльності; забезпечення раціонального співвідношення політичної та соціальної складових; створення умов соціального партнерства; підтримка і стимулювання інноваційної діяльності у сферах суспільного життя.

Однак інтеграція не є лінійним процесом. Вона має суперечливий, неоднозначний і зигзагоподібний характер, а її вигоди та загрози розподіляються вкрай нерівномірно як у економічному, так і в соціальному розрізах.

Оскільки професійно-культурний розвиток працівників безпосередньо впливає на конкурентоспроможність підприємств і країни в цілому, в більшості країн цьому питанню приділяється першочергове значення. Згідно з експертними оцінками, близько 60 % приросту національного доходу у розвинутих країнах забезпечується в сучасних умовах приростом рівня кваліфікації [1; с. 65]. Саме тому інтелектуалізація праці та культурний саморозвиток працівників на початку ХХІ ст. почали відігравати все більш важливу роль у функціонуванні транснаціональних корпорацій і національної економіки, а тому перетворилися на соціально-економічні імперативи євроінтеграційного розвитку.

Україна належить до тих країн, де питанням професійно-культурного зростання працівників завжди приділялась значна увага як у сферах управління підприємствами, ділових колах, так і серед науковців. Протягом останніх років прийнято цілий ряд законів у цій сфері, що стосуються освітнього сектору, інноваційно-інвестиційної діяльності тощо. Здійснення детального аналізу законодавчої та нормативно-правової бази, механізмів та інструментарію державного управління соціально-культурною сферою дозволило визначити його особливості, недоліки та ефективність, прорахунки та упущення в діяльності органів державної управління. Суб'єкти системи державного управління соціально-культурною сферою виявились неготовими до соціальної кризи, не мали відповідного антикризового інструментарію ні термінової, ні середньострокової дії, а певна частина завдань, політик та пріоритетів не мане завжди здійснювались. Не завжди спостерігалась чітка та налагоджена взаємодія між органами державного управління та органами регіонального управління, як наслідок, їх рішення щодо стабілізації мали хаотичний характер, також слід зазначити про відсутність у них продуманої довгострокової антикризової політики, тощо. Як наслідок – вони не завжди були правильними та ефективними, інколи мали формальний характер.

Умови професійно-культурного зростання працівників можна поділити на зовнішні, які оточують носіїв робочої сили у кожній країні, та внутрішні, що пов'язані з самою людиною. До складу зовнішніх умов можна віднести умови освіти, виробничі умови, фінансові умови та умови працевлаштування. Серед внутрішніх умов слід зазначити наявний професійно-кваліфікаційний рівень та мотивацію працівників до свого професійно-культурного зростання.

Умови освіти є найбільш помітними, оскільки їх можна виміряти кількістю навчальних закладів, їх матеріально-технічним оснащенням, кваліфікацією викладацького складу, якістю навчальних планів і програм і т.п. До недавнього часу ці умови в цілому відповідали імперативам

соціально-культурного розвитку, оскільки забезпечували належний рівень підготовки випускників. В цьому зв'язку можна погодитись із думкою А. Поручника: “Якщо оцінювати загальноприйнятими у світовій практиці показниками інтелектуальний, освітній та кваліфікаційно-фаховий рівень економічно активного населення України, то він є доволі високим, в цілому відповідає стандартам розвинутих країн та може слугувати гарантією належності країни до групи цивілізованих держав. На сьогодні кадровий потенціал нашої країни характеризується доволі значною часткою осіб з вищою освітою у загальній чисельності населення” [1, с. 168].

Звичайно можна отримати задоволення від того, що індекс освіченості населення в Україні становить 0,95 у порівнянні з 0,75 у світі в цілому [3]. Тим не менш цей індекс аж ніяк не компенсує відставання України у справі професійного розвитку вітчизняних фахівців. Тому Україна, на жаль, поступово втрачає свої високі позиції у країновому рейтингу світової інтелектуальної еліти через незатребуваність висококваліфікованих кадрів вдома і їх відплив за кордон.

Однак, окрім наведених вище факторів, на погіршення освітніх умов професійного зростання працівників серйозно вплинули і продовжують впливати низькі обсяги державного фінансування. Сподівання на розвиток приватних навчальних закладів, особливо культурно-професійного спрямування явно не виправдався, а їхня діяльність виявилась в основному ілюзорною. Виробничі умови професійного зростання працівників соціальної сфери пов'язані, з одного боку з технологічним рівнем виробничих процесів, а з другого боку, з участю компаній у підвищенні кваліфікації свого персоналу.

Основними особливостями державного управління соціально-культурною сферою є економічні та соціальні механізми. Економічний механізм є способом здійснення певного виду діяльності, системою, сукупністю елементів та взаємозв'язків з ними, що забезпечують її розвиток в наслідок певних причинно-наслідкових зв'язків. Основні заходи соціально-економічної політики держави спрямовані на багатовекторність, задоволення потреб населення шляхом підвищення ролі трудового доходу, захист населення від зростання цін, гарантоване забезпечення прожиткового мінімуму, індексацію заробітної плати тощо [4].

Важко переоцінити роль компаній у реалізації напряму професійного розвитку працівників культури, пов'язаних із опануванням керівниками та резервом на їх заміщення новітніх управлінських знань. Експерти ООН виділяють три головні форми передавання управлінських знань: *шляхом формального навчання* (школи менеджменту та бізнесу, які готують дипломованих спеціалістів у сфері культури), *неформального навчання* (у процесі роботи без проходження спеціальних програм навчання) і *шляхом повсякденного накопичення досвіду* (формування управлінської культури, системи цінностей та поведінки тощо).

Для забезпечення ефективного державного управління соціально-культурною сферою необхідно формування такого інструментарію, який передбачає розробку довгострокової політики, цілей, установок, орієнтирів і принципово нових напрямів розвитку соціально-культурної сфери. Це передбачає розробку стратегії, що включає такі обов'язкові елементи, як визначення корпоративної місії системи державного управління культури, забезпечення переваги цієї системи у формуванні ресурсного потенціалу та виробництва комунікаційно-орієнтованих послуг; проведення структурних змін, що забезпечують підвищення ефективності державного управління культури та розвиток організаційної культури і компетентності фахівців. Для ефективного державного управління соціально-культурною сферою необхідно здійснити перехід до стратегічного управління, що стимулює освоєння системи нових напрямів державного управління соціально-культурною сферою. Серед них найважливішими є: першочерговий розвиток напрямів функціонування системи державного управління культури, що найповніше відповідали б сучасним тенденціям розвитку регіону та його комунікаційним можливостям і умовам її функціонування. Слід здійснити оцінку головних регіональних чинників та узгодження потенційних ресурсів з основними напрямами розвитку соціально-культурної сфери і змістом комунікаційних потреб.

Необхідно здійснити визначення і оцінку найбажаніших напрямів комунікаційної діяльності регіону і обґрунтувати довгострокові задачі соціально-культурної сфери та стратегії їх реалізації; оцінити стратегічні процеси для використання одержаного досвіду при підготовці рішень з розробки стратегічного плану розвитку системи державного та регіонального управління соціально-культурною сферою на довгостроковий період.

Відзначимо, що стратегічні рішення в соціально-культурній сфері націлені в майбутнє і базуються на прогнозах вчених і провідних фахівців. Вони мають багатофункціональний характер і комплексно застосовуються в більшості сфер культури, охоплюючи організаційну структуру, розподіл і перерозподіл відповідальності та ресурсів регіонів. Стратегічне державне управління соціально-культурною сферою дає можливість визначити зміст перспективних напрямів діяльності.

Під політикою системи державного управління соціально-культурною сферою розуміється сукупність усіх нормативних вимог і способів їхньої реалізації, що формують структуру і перебіг культурних подій у контексті управлінської діяльності, яка використовується в значенні завдання, доручення, "ролі", що виконують органи управління культурою. У цьому контексті місія системи державного управління культури розглядається як фундаментальна мета її існування. Зміст цього поняття визначається такими ключовими положеннями: місія повинна бути сформульована порівняно просто і доступно для сприйняття; в основі місії системи

державного управління культури повинні бути встановлені задачі задоволення комунікаційних потреб корпорацій та управлінців; місія має окреслити коло потреб і категорії споживачів, на які система орієнтує свою діяльність.

На основі проведеного дослідження розроблено науково-практичні рекомендації органам державної влади щодо удосконалення механізмів реалізації державного управління соціально-культурною сферою, а саме:

- стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку на основі ефективного використання культурного потенціалу регіонів;
- подальше реформування правового поля, що регулює суспільні відносини;
- створення сприятливого підприємницького середовища на основі активізації внутрішніх джерел їх розвитку і зростання;
- вирівнювання диспропорцій соціально-культурної сфери регіонального розвитку та посилення на цій основі інтеграційних зв'язків у межах національної економіки.

Література:

1. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот [та ін.] ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2008. – 421 с.
2. Данилишин Б. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні : шляхи поліпшення їх використання / Б. Данилишин, В. Куценко // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 71–79.
3. Геєць В. М. Інновативно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства на початку XXI століття / В. М. Геєць // Банк. справа. – 2003. – № 1 (2). – С. 95–101.
4. Fifth European Survey of Working conditions [Electronic resource] // Brussel : European Working Conditions Observatory, 2010. – Mode of access : <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/ewcs2010/index.htm>.
5. Поручник А. М. Національний інтерес України : економічна самодостатність у глобальному вимірі / А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2008. – 352 с.
6. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2010. – 251 с.
7. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку / Я. М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2009. – 302 с.
8. Шевченко Л. С. Ринок праці : сучасний економіко-теоретичний аналіз / Л. С. Шевченко. – Х. : Вапнярчук А. М., 2007. – 335 с.

Надійшла до редколегії 22.10.2014 р.